

RECENZIO

PALLÓS ÁRON

„Az ego hatalma éppen az *alter* [...] »igen«-jével éri el tetőpontját”
Byung-Chul Han: *Mi a hatalom?* Ford. Csordás Gábor.
Budapest, Typotex, 2023, 163 p.

2023 szeptemberében a Typotex jóvoltából Csordás Gábor fordításában magyar nyelven is napvilágot látott a dél-koreai születésű, németül publikáló filozófus, Byung-Chul Han (1959) *Mi a hatalom? (Was ist Macht?)* című, közel húszéves, ám egyre érvényesebb meglátásokkal szolgáló írása. Műveinek a tízes évek végétől sorra megjelenő magyar fordításaiból (mint például *A kiegészítés társadalma*, a *Pszichopolitika*, a *Csillapító társadalom* vagy *A szép megmentése*, hogy néhányat említsek) a hazai közönség is ismerte már esszéisztikus stílusáról, ismétlései ellenére is lendületes gondolatvezetéséről, frappáns, olykor azonban légből kapottnak tűnő állításairól. Fő ismervének mégis az mondható, hogy metsző kritikával illeti társadalmaink visszasságait, és eltökélten igyekszik leleplezni a korszellemet diktáló vélt vagy valós háttérszereplőket.

Han jócskán kilóg tehát a kortárs gondolkodók sorából, akik egész életművükre nem tartogatnak annyi sommás kijelentést, mint amennyit ő tesz egy-egy zsebkönyvnél alig terjedelmesebb írásában. Még ha nem meglepő módon megosztó szerzőről is van szó, mindenképp megsüvegeleendő annak leírására tett kísérletei, hogy a korunkat meghatározó szellemi erők miként manifesztálódnak az egyén társadalomba ágyazott életében, és a látszat ellenére mennyire kiszolgáltatott nekik a liberális demokrácia önmagát szabadnak érző, fogyasztóvá lett polgára. A Han fejtegetéseit elfogadó olvasó pedig azon morfondírozhat, hogyan fordíthatja javára ezeket a felismeréseket.

Az eredetileg 2005-ben megjelent *Mi a hatalom?* lapjain Han majd-, ha nem a legátfogóbb struktúrát firtatja, amelyben valaki (*ego*) önmagánál lehet a másikban (*alter*). Szinte a teljesség igényével a hatalom logikáját, szemantikáját, metafizikáját, politikáját és etikáját is behatóan, ám a tőle megszokott lényeglátással járja körül egy-egy fejezetben, miközben több negatív sztereotípiát is árnyal vele kapcsolatban. Bár gondolatmenete ezúttal is eredetibb annál, semhogy az általa idézett szerzőkre való reflexiójában merülne ki, Hegeltől Foucault-on és Luhmannon át Habermasig számos gondolkodót von be vizsgálatába, akikről rá jellemző módon elismeréssel vegyes, tömör bírálatot mond. Talán érdemes megemlíteni, hogy a nagy merítés dacára 19. századinál korábbi filozófusokat ezúttal szóba sem hoz, noha egyéb munkáiban ókoriakra is előszeretettel reagál.

Hannak már az előszóban deklarált célja, hogy olyan „mozgó hatalomfogalmat” találjon, amely képes a tárgyáról alkotott „széttartó elképzeléseket magában egye-

síteni” (7.), majd rövidesen bevezeti az *alter* és az *ego* már említett fogalompárját. Ezzel előre is bocsátja, hogy kettejük hatalmi viszonyát, illetve idomulásuk lehetőségeit fogja körüljárni, tekintettel arra, hogy a hatalom éppen „[...] akkor a leghatalmasabb, legstabilabb, amikor a szabadság érzetét kelti [...]” (64.).

Céljának tisztázása, illetve az eléréséhez felállított keretrendszer vázolása után hadd közelítsek mégis Han egyéb művein keresztül a jelen recenzióban tárgyalt-hoz! Jellemző rá tehát az önisméltés, munkásságának avatottabb ismerői bizony nem először találkozhatnak a fent idézett gondolatokkal. Egyebek közt *A kiegészítés társadalmában* is kísértetiesen hasonló kijelentést tesz, amikor azt írja, hogy az önkizsákmányolás hatékonyabb a mások általánál „[...] hisz párban jár a szabadság érzetével.”¹ (27.) Vagyis az *ego* azáltal tesz szert valódi hatalomra, hogy az *altert* a sikervágy, illetve az önmegvalósítás hamis fátyla mögött ravaszul az önkizsákmányolásra veszi rá, mintha nem is a termelés fokozására menne ki a játék. Hogy végül a szerző egy harmadik művéből, a *Pszichopolitikából* idézzek, a hatékony – mint látjuk, korunkat is meghatározó – hatalmi technika épphogy „[...] aktiválni, motiválni, optimálni akar és nem gátolni vagy elfojtani.”² (24.) Hannak ezen megállapítása tökéletesen rímel a *Mi a hatalom?* egyik, ha nem fő tézisére is, miszerint „Az *ego* hatalma éppen az *alter* [...] »igen«-jével éri el tetőpontját.” (24.)

Azzal, hogy e későbbi, eredetileg 2010-ben és ’14-ben megjelent írásaiban ráismerhetünk lájk- és sikerhajhász, *igenek*be fulladó világunkra, kisejlik a szerző hatalomról szóló fejtegetéseinek gyakorlati kontextusa is, amelybe már az elméletibb művei közé sorolható *Mi a hatalom?* is illeszkedik. E ponton meg kell említeni, hogy az teoretikusabb volta ellenére mégiscsak feszegeti a globalizáció, a digitalizáció, valamint az információ hatalomban játszott szerepének, illetve ezek összefüggéseinek 2005-re felmerült kérdéseit, nem is beszélve arról, hogy Carl Schmitt kapcsán az elmúlt évekből ismert „kivételes állapotra” szintén kitér, megvizsgálja, ki és miként diszponál afelett (103.).

A szükségesnél több *spoiler* nélkül Han nagy érdemének mondható továbbá, hogy immár magyarul is olvasható könyvében – a közvetítés fogalma révén – rávilágít a valódi hatalom és a közvetítettség hiányában fellépő erőszak lényegi különbségére.

Márpedig a hatalom mint olyan megértése, sőt mindazé, ami vele asszociatív viszonyba hozható, egyik legalapvetőbb feltétele annak, hogy valaki emberi kvalitásaihoz méltó módon reflektáljon az őt körülvevő világra mint viszonyrendszerre. Ez talán még akkor is javunkra válhat, ha az *ego* szinte teljesen bekebelezett már bennünket, *altereket*: mert ha nem is minden hatalom képes globálisan rejtőzködni, valamennyi épp azáltal tesz szert nagyfokú stabilitásra, hogy „a »mindennapi-ságba« írja bele magát.” (72.)

¹ Byung-Chul HAN: *A kiegészítés társadalmában*. (Ford. Mikódy Dóra, Simon-Szabó Ágnes) Budapest, Typotex, 2019.

² Byung-Chul HAN: *Pszichopolitika. A neoliberalizmus és az új hatalomtechnikák*. (Ford. Csordás Gábor) Budapest, Typotex, 2020.